OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Lausunto

12.2.2026

VN/409/2026
VN/409/2026-OKM-4

Tulevaisuusvaliokunta

Tulevaisuusvaliokunta, VNS 7/2025 vp Tulevaisuusselonteon 1. osa – Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta on pyytänyt opetus- ja kulttuuriministeriöltä kirjallista asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston tulevaisuusselonteosta *Tulevaisuusselonteon 1. osa – Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045 (VNS 7/2025 vp).* Lausuntopyynnön teemana on tulevaisuusajattelun juurruttaminen päätöksentekoon. Tulevaisuusvaliokunta kysyy,

- Miten ministeriö hyödyntää tulevaisuustyöskentelyä, tulevaisuusselontekoa ja skenaarioita?

- Entä millä tavalla päätösten tulevaisuuskestävyyden arviointi on integroitu tai integroitavissa ministeriössä tehtävään valmisteluun?

Valtioneuvosto antoi selonteon eduskunnalle 18.9.2025. Selonteko on laadittu valtioneuvoston kanslian johdolla poikkihallinnollisena yhteistyönä, johon kaikki ministeriöt ovat osallistuneet. Valmistelussa on hyödynnetty laajasti eri sidosryhmien näkemyksiä. Selonteon kokonaisuus muodostaa kattavan analyysin Suomen toimintaympäristön kehityssuunnista ja keskeisistä haasteista, jotka on huomioitava kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Selonteossa hahmotellut muutossuunnat ja skenaariot sekä osaamisen, koulutuksen ja TKI-toiminnan kehityskulut ja Suomen asema suhteessa niihin osoittavat, että korkea osaaminen ja laaja-alainen sivistys ovat keskeisiä myös tulevaisuudessa.

Tulevaisuusselontekoon liittyvää työskentelyä ja valmisteluaineistoa hyödynnetään ministeriössä sekä valmisteluprosessin aikana, että lopputuotoksen osalta.

Tulevaisuusselonteon valmistelu tapahtuu opetus- ja kulttuuriministeriön osalta ministeriön työjärjestyksen mukaista tutkimuksen-, ennakoinnin ja arvioinnin yhteistyöryhmän työnä. Työhön osallistuu asiantuntijoita kaikista ministeriön osastosta ja toimintayksiköistä. Vuoden 2026 alusta voimaan astuneen sivistyshallinnon virastouudistuksen myötä myös ministeriön alaisten virastojen edustajat osallistuvat työhön aiempaa systemaattisemmin.

Kaikkien ministeriöiden yhteinen osallistava valmistelu mahdollistaa keskeneräisten valmistelumateriaalien joustavan hyödyntämisen kulloinkin käynnissä olevan valmistelun tukena. Parhaillaan eduskunnan käsittelyssä olevan tulevaisuusselonteon toimintaympäristökuvausta ja skenaariotyötä on hyödynnetty muun muassa kulttuuripoliittisen selonteon valmistelussa, peruskoulun tulevaisuustyössä, korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vision valmistelussa ja liikunnan skenaariotyössä.

Postiosoite **Postadress** **Postal Address**	**Käyntiosoite** **Besöksadress** **Office**	**Puhelin** **Telefon** **Telephone**	**Faksi** **Fax** **Fax**	**s-posti, internet** **e-post, internet** **e-mail, internet**
Opetus- ja kulttuuriministeriö				
PL 29 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 10 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 135 9335 +358 9 135 9335	kirjaamo.okm@gov.fi

Käynnissä olevassa korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiotyössä valtioneuvoston tulevaisuusselonteon yhteiskunnallista muutostekijäanalyysiä hyödyntäen visiotyöskentelyn ensimmäisessä vaiheessa laadittiin korkeakoulutuksen ja tutkimuksen tilannekuva. Tilannekuvan pohjalta korkeakouluja, sidosryhmiä ja vision parlamentaarista seurantaryhmää tiiviisti osallistaen laaditaan parhaillaan korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansalliset tavoitteet vuoteen 2040 ja toimenpidesuositukset tavoitteisiin pääsemiseksi. Kevään 2026 aikana valmistuvan visiontyön tärkeimpänä peruslähtökohtana on valtioneuvoston tulevaisuusselonteon skenaarionanalyysin viesti, jonka mukaan riippumatta yhteiskunnallisista kehityssuunnista korkea osaaminen on Suomen kannalta välttämätön menestys- ja kilpailukykytekijä

Hallitusohjelmaan kuuluvassa perusopetuksen visiotyössä (Peruskoulun tulevaisuustyö) hyödynnettiin laajasti tulevaisuusselonteon 1. osan materiaaleja peruskoulun toimintaympäristön tulevaisuusajurien tunnistamiseen. Tulevaisuusselonteon skenaarioissa ja muissa lähteissä tunnistettujen tulevaisuusajureiden avulla peruskoulun tulevaisuusvisiota pyrittiin ankkuroimaan tulevaisuudessa ennakoitaviin muutostekijöihin ja tunnistamaan sekä peruskoulun sopeutumistarpeita että strategisia painopisteitä, joissa koulutusjärjestelmä voi tulevaisuusajattelua hyödyntämällä pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnalliseen kehitykseen myönteisellä tavalla. Tulevaisuusajattelua hyödynnettiin visiotyössä myös menetelmällisesti, muotoilemalla visioon itsenäinen tavoite tulevaisuusajattelun kehittämisestä perusopetuksessa ja sen hallinnossa. Visiossa pyrittiin näin hyödyntämään tulevaisuusajattelua varautumalla myös ennakoimattomiin tulevaisuuden muutoksiin ja suuntaamalla koulutusjärjestelmän kehitystavoitteita kohti yleisen tulevaisuustaitoisuuden lisäämistä koko järjestelmässä.

Voidaan arvioida, että ministeriössä tehtävän valmistelutyön kannalta erityisen hyödyllinen on selonteon työtapa, jossa tuorein keskeneräinenkin valmisteluaineisto on hyödynnettävissä.

Tulevaisuusselonteon valmisteluaineistoja ja luonnoksia käsitellään säännöllisesti ministeriössä kansliapäällikön johtoryhmässä. Tulevaisuusselontekoa hyödynnetään ministeriön strategiaprosesseissa. Ministeriön strategia on päivitetty viimeksi vuonna 2019. Päivitystyön tärkeänä lähdemateriaalina oli tuolloin tuore tulevaisuusselonteko. Ministeriön strategian päivittäminen on alkamassa keväällä 2026, ja tulevaisuusselonteko on jälleen keskeinen lähtökohta valmistelulle.

Tulevaisuusselonteon toimintaympäristöanalyysi painottuu Suomen ulkoisen toimintaympäristön kuvaamiseen. Vaikka selonteossa tarkastellaan myös muutostekijöiden ominaispiirteitä Suomessa ja skenaarioiden vaikutuksia Suomeen, on monien kehityskulkujen osalta ministeriössä tehtävä myös tarkempaa tulevaisuus- ja analyysityötä.

Yhtenä esimerkkinä tästä on osaamis- ja koulutustarpeen ennakointi. Osana selonteon strategista toimintaympäristöanalyysiä kuvataan osaamisen ja koulutuksen maailmanlaajuista muutosta. Koulutus laajenee maailmanlaajuisesti. Korkea-asteen koulutuksen opiskelijoiden määrä maailmassa on yli 2,5 kertaistunut kuluvalla vuosisadalla vuoden 2000 noin 100 miljoonasta vuoden 2023 noin 263 miljoonaan. Korkeasti koulutettujen osuus nuorista aikuisista on kansainvälisesti ja OECD-maissa viime vuosikymmeninä kasvanut voimakkaasti. Suomessa osuus on pysytellyt vakaana viimeisen neljännesvuosisadan ajan ja sen tuloksena nuorten suomalaisaikuisten koulutustaso on pudonnut OECD keskiarvon alapuolelle. Työikäisten aikuisten koulutustaso Suomessa on laskemassa suhteessa muihin OECD-maihin ja tulee jäämään OECD-keskitason alapuolelle kuluvan vuosikymmenen loppuun mennessä. Käytettävissä olevien tietojen perusteella työelämän koulutus- ja osaamistarpeiden kasvu jatkuu sekä Suomessa että kansainvälisesti.

Määrällisen kehityksen lisäksi tulevaisuusselonteossa kuvattu muuttuva toimintaympäristö ja teknologinen kehitys edellyttävät myös uudenlaista osaamista sekä kykyä omaksua ja hyödyntää uusia teknologioita. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan merkitys tiedon ja osaamisen lähteenä, kasvun moottorina ja kilpailukyvyn turvaajana korostuu entisestään.

Koulutuspolitiikka edellyttää näitä arvioita tarkempaa kuvaa pitkän aikavälin määrällisestä koulutustarpeesta ja koulutuksen alakohtaisista tarpeista. Määrällistä koulutustarpeen ennakointia on tehty pitkään opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla. Ministeriö on hiljattain asettanut työryhmän koulutustarpeen keskipitkän ja pitkän aikavälin ennakoinnin kehittämiseksi ajalle 1.2.2026–31.1.2027. Työryhmän tehtävänä on luoda edellytykset koulutustarjonnan suuntaamista koskevalle tietoon perustuvalle keskustelulle ja sitä koskevalle päätöksenteolle. Tulevaisuusselonteko toimintaympäristöanalyyseineen ja muu laadullinen tulevaisuustieto on osa tietokehystä, jossa laskennallisia määrällisiä ennakointituloksia tarkastellaan.

Toinen esimerkki tarkemman tulevaisuustiedon tarpeesta liittyy väestökehitykseen. Suomen kunnat ovat murroksessa, jossa väestökehitys, taloustilanne, eriytyminen ja monet muut ilmiöt edellyttävät kuntien uudistumista ja uudistamista. Väestöennusteen mukaan perusopetuksen oppilasmäärä on kääntymässä voimakkaaseen laskuun. Väestönmuutos vaikuttaa perusopetuksen järjestämisen edellytyksiin erityisesti pienissä kunnissa. Valtaosassa maata lapsimäärä vähenee voimakkaasti,

mutta osassa kunnista lapsimäärä kasvaa. Samalla maahanmuuttotaustaisten lasten määrä lisääntyy erityisesti pääkaupunkiseudulla ja osassa muista suurista ja keskisuurista kaupungeista. Maaliskuussa 2026 valmistuu työryhmätyö, jossa tehtävänä on ollut valmistella esitys, miten väestönkehityksen nykyisiin ja tuleviin haasteisiin vastataan perusopetuksen järjestämisessä. Nuorten ikäluokkien muutokset vaikuttavat viiveellä myös toisen asteen koulutukseen ja edelleen korkeakoulutukseen.

Myös Kulttuuripoliittisessa selonteossa nojataan tulevaisuusselonteon demografisiin huomioihin, muutosvoimiin ja tulevaisuusvisioihin. Pitkäjänteisen kulttuuripolitiikan toteuttaminen jokaisenoikeutena edellyttää rakenteiden ja rahoituksen uudelleen tarkastelemista koko Suomessa.

Tulevaisuusselonteon 8. luvussa on tunnistettu skenaarioista riippumattomia, päätöksenteon kannalta tärkeitä ja erityistä huomiota vaativia asioita Suomen tulevaisuusvalmiuden kehittämisessä:

- Väestön koulutus- ja osaamistason nosto todetaan Suomelle kohtalonkysymykseksi. Osaaminen ja sivistyksen nähdään tukevan kaikissa skenaarioissa sekä sosiaalista että planetaarista kestävyyttä ja vahvistaa demokraattisen yhteiskunnan toimintakykyä. Talouskasvu nojaa tuottavuuskasvuun ja inhimilliseen pääomaan. Erityistä huomiota on kiinnitettävä korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuuden kasvattamiseen, oppimistulosten parantamiseen ja elinikäisen oppimisen edistämiseen.

- Väestön hyvinvoinnin ja tulevaisuususkon vahvistaminen nähdään laaja-alaisena tavoitteena, johon kuuluu lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittäminen, mielenterveyden ja arjenhallinnan tukeminen, syrjäytymisen ehkäisy sekä liikunnallisen ja yhteisöllisen elämäntavan edistäminen. Selonteossa korostetaan lapsimyönteisyyttä ja syntyvyyttä, mutta todetaan myös, että vähenevään syntyvyyteen ja vanhenevaan väestöön on sopeuduttava.

- Kaikissa hahmotelluissa tulevaisuuksissa painottuu tieteen ja tutkimuksen merkitys yhteiskunnan kulmakivenä: tutkittu tieto ja tieteellinen ajattelu muodostavat perustan yhteiskunnan kestävälle kehitykselle, innovaatioille ja päätöksenteolle. Myös digitaalinen sivistys ja medialukutaito nostetaan keskeiseen asemaan osana yhteiskunnan kriisinsietokykyä. Mis- ja disinformaation torjunta sekä lasten ja nuorten hyvinvointi vaativat pitkäjänteisiä toimia, ja riippumattoman median sekä luotettavan tiedon saatavuus on turvattava.

- TKI-toiminta vauhdittaa vihreää siirtymää ja kestävää kasvua. Myös luovien alojen kasvupotentiaali tunnistetaan aineettoman arvonluonnin ja innovaatioiden lähteenä. Edelleen työelämän murros edellyttää koulutuksen uudistamista ja jatkuvan oppimisen vahvistamista.

- Työ- ja koulutusperäisen maahanmuuton edistäminen sekä kansainvälisten opiskelijoiden työllistymisen ja kotoutumisen tukeminen nähdään selonteossa tärkeinä osina osaamispolitiikkaa. Kansainvälisten opiskelijoiden työllistymistä on tuettava. Yhteiskunnassa yleisesti sekä kouluissa ja työpaikoilla erityisesti on edistettävä yhdenvertaisuutta ja hyviä väestösuhteita.

- Selonteossa korostetaan sosiaalisen, kulttuurisen, ympäristöllisen ja taloudellisen kestävyyden välistä yhteyttä. Kestävyysmurroksen edistämisessä painotetaan ympäristökasvatuksen ja -viestinnän vahvistamista, kulttuurin roolia ekologisen siirtymän tukena sekä oikeudenmukaisen vihreän siirtymän varmistamista.

Kokonaisuudessaan selonteon kuva tulevaisuudesta tukee käsitystä, että koulutus, osaaminen, sivistys ja tutkimuspohjainen päätöksenteko ovat erityisen tärkeitä Suomen kestävälle tulevaisuudelle. Kulttuuri, taide, liikunta ja luovat alat vahvistavat toimintakykyä, hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja innovatiivisuutta sekä tukevat yhteiskunnan uudistumiskykyä.

Lausunnon valmistellut opetusneuvos Ilmari Hyvönen

Jakelu

Tiedoksi
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Lisa Palm
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Annika Lyytikäinen
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Heidi Backman
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Emma Hannonen